

دستاوردهای اقتصادی، فرهنگی و هنری دو کشور ایران و پاکستان از گذرگاه امن بندر

چکیده

در سال‌های اخیر بنادر جمهوری اسلامی ایران نقش مهمی در تثبیت و تقویت جایگاه ایران به‌عنوان پل ارتباطی آسیا-اروپا و کریدور شمال-جنوب از طریق ارائه خدمات حمل و نقل برعهده داشته‌اند. در این میان، بندر چابهار به علت برخورداری از موقعیت ممتاز در شرق تنگه هرمز و دریای عمان در مسیر خطوط اصلی کشتیرانی به آفریقا، آسیا و اروپا قرار گرفته و به‌عنوان کوتاه‌ترین راه ارتباطی و ترانزیتی کشورهای آسیای میانه و افغانستان به بازارهای خلیج فارس، شرق آفریقا و دیگر نقاط جهان از نقش ممتازی برخوردار است. ایران و پاکستان به‌واسطه استفاده از این مسیر دارای ارتباط فرهنگی و هنری با یکدیگر هستند. بررسی چگونگی این روابط از بستر چابهار مسئله این پژوهش است. پژوهش حاضر به روش توصیفی و تحلیلی و با تکیه بر داده‌های منابع کتابخانه‌ای به رشته تحریر درآمده است. یافته‌های پژوهش حاکی از این است که با ادامه سیاست‌های پاکستان در راستای ارتباط با کشورهای شمال از طریق بندر گوادر، در سال‌های آتی توسعه این بندر به رقیب مهمی برای چابهار تبدیل خواهد شد. در این زمینه هرچند پاکستان با موانعی همچون کمبود زیرساخت‌های مناسب و کافی، عدم وجود زیرساخت‌های حمل‌ونقلی، نبود ظرفیت صنعتی و تجاری، عدم امنیت پایدار-حمله به مهندسان چینی فعال در توسعه بندر گوادر مواجه می‌باشد.

اهداف پژوهش:

۱. بررسی دستاوردهای اقتصادی ایران و پاکستان از گذرگاه امن بندر.
۲. مطالعه دستاوردهای فرهنگی و هنری ایران و پاکستان از گذرگاه امن بندر.

سؤالات پژوهش:

۱. دستاوردهای اقتصادی دو کشور ایران و پاکستان از گذرگاه امن بندر چیست؟
۲. گذرگاه امن بندر چه دستاوردهای فرهنگی و هنری برای کشور ایران و پاکستان دارد؟

کلیدواژه‌ها: راهبردهای کلان، جمهوری اسلامی ایران، پاکستان، بندر چابهار، گوادر.

امروزه توسعه یافتگی از جمله برنامه‌های هر کشور و نظام سیاسی می‌باشد و لذا آن‌ها در تلاش هستند تا از تمامی بسترهای موجود برای پیشرفت و توسعه بهره‌برداری نمایند. مرزها در دنیای اقتصاد، سرمایه‌ذی‌قیمتی برای کشورها می‌باشند و هرگونه تبادلات اقتصادی در مرزها صورت می‌پذیرد لذا مزیت مرز بالاخص مرزهایی با دسترسی به آب‌های آزاد از جمله آرزوهای هر کشور می‌باشد. سواحل مکران منطقه‌ای استراتژیک و سوق‌الجیشی برای توسعه کشور می‌باشد و با داشتن ظرفیت و پتانسیل بسیار بالایی می‌تواند به‌عنوان محور توسعه کشور نقش زیادی ایفا کند. از آنجایی که اغلب جمهوری اسلامی ایران به‌واسطه برخی تفکرات ایدئولوژیک مورد تهدید، هجمه و تحریم‌های مختلف و ظالمانه قرار می‌گیرد، دسترسی به این شاه‌راه می‌تواند برگ برنده‌ای جهت برون‌رفت از هرگونه تهدید و ایجاد بستری جهت توسعه کشور باشد. بنادر گوادر پاکستان و چابهار ایران از خصوصیات ژئواستراتژیکی و ژئوپلیتیکی بی‌ظنیری برخوردار هستند و باید به‌عنوان ایده‌آل بنادر خواهر توسعه پیدا کنند. هر دو بندر در نزدیکی تنگه هرمز واقع شده‌اند که دارای دوسوم ذخایر نفتی جهان است. قاچاق گسترده نفت خام هر روز از طریق اقیانوس هند صورت می‌گیرد. علاوه بر این، هر دو از نظر اقتصادی و استراتژیک، بنادر بسیار مهمی هستند که مجرای اقیانوس هند را فراهم می‌کنند، جایی که سالانه حدود ۱۰۰۰۰۰ کشتی عبور می‌کنند و ۷۰ درصد از تجارت نفت جهان را تشکیل می‌دهد. اگر هر دو بندر به‌طور موازی با یکدیگر کار کنند، پتانسیل آن‌ها چند برابر می‌شود و رقابت برای تسلط منطقه‌ای به‌وجود می‌آید (توحیدی، ۱۳۹۷: ۲۴). ظرفیت‌های موجود از گذرگاه تجاری بندر چابهار بین ایران و پاکستان برای توسعه روابط اقتصادی، فرهنگی و هنری، ضرورت بررسی این موضوع در قالب یک پژوهش را مطرح می‌سازد.

بررسی پیشینه پژوهش حاضر حاکی از این است که تاکنون اثر مستقلى با این عنوان به رشته تحریر درنیامده است. با این حال، درخصوص روابط اقتصادی، فرهنگی و هنری ایران و پاکستان آثار متعددی نگاشته شده است. یزدان‌پناه درو (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «عناصر ژئوپولتیکی تأثیرگذار در همگرایی میان کشورهای ایران، هند و پاکستان و افغانستان و تأثیر آن بر مناطق جنوبی (روش مقایسه‌ای استفاده از تئوری کانتوری و اشیگل)» به بررسی نقش ظرفیت‌های جغرافیایی در روابط چهار کشور پرداخته است. ولی در این اثر به‌صورت مستقل به بندر چابهار و روابط ایران و پاکستان پرداخته نشده است لذا پژوهش حاضر که به روش توصیفی و تحلیلی و با تکیه بر داده‌های منابع کتابخانه‌ای به رشته تحریر درآمده است، به بررسی این موضوع می‌پردازد.

نتیجه‌گیری

براساس اسناد بالادستی نظام ج.ا.ایران، توجه به همسایگان از اولویت‌های سیاست خارجی کشور بوده و به واسطه شرایط منحصربه‌فرد ج.ا.ایران از حیث همسایگی با ۱۵ کشور (مرزهای زمینی و دریایی)، واجد فرصت‌ها و ظرفیت‌هایی در ابعاد مختلف امنیت ملی است که به‌ویژه در شرایط کنونی، بالفعل ساختن آن‌ها می‌تواند استقامت کشور را در برابر ضربات، حمله‌ها و فشارهای خارجی و پیرامونی از جمله تحریم‌ها بالا برد. پاکستان از جمله همسایگانی است که در عین پیچیدگی مناسبات سیاسی چندوجهی با ج.ا.ایران فرصت‌هایی در خود نهفته دارد. ظرفیت‌های قابل‌توجهی در روابط ایران و پاکستان وجود دارد که می‌تواند به‌هم‌وابستگی دو کشور را به ارمغان آورد. با این حال، برای حرکت بدان سمت و سو، ابتدا لازم است جایگاه روابط ایران و پاکستان به یک اولویت- وکلّیت پاکستان به اولویت سیاست خارجی ایران تبدیل شود. رساندن روابط دو کشور به سطح راهبردی، البته فرآیندی زمان‌بر و هزینه‌بر است. از آنجایی که امنیت مهم‌ترین پیش‌نیاز یا به‌عبارتی زیرساخت اصلی هرگونه توسعه روابط اقتصادی و فرهنگی با کشورهای دیگر است، نبود آن در مرزهای ایران با پاکستان یا به‌عبارت بهتر، نبود تضمین برای برقراری امنیت از سوی پاکستان در این منطقه سبب شده تا دیگر روابط این دو کشور نیز تحت‌تأثیر قرار گیرد و به مقصد و مقصود اصلی خود نرسد. دو فاکتور قومیت‌گرایی و افراط‌گرایی دینی از مهم‌ترین عوامل ناامنی در مرز ایران و پاکستان به‌شمار می‌روند. الگوی روابط امنیتی ایران و پاکستان در مقابله با پدیده تروریسم بیش از هر چیز به مؤلفه‌هایی همچون: مافیای مواد مخدر، قرار گرفتن دو کشور در مجاورت افغانستان، وجود مرزهای طولانی مشترک، سرمایه‌گذاری و نفوذ عربستان در پاکستان، قرار گرفتن در کانون بحران خیز خاورمیانه، تحرکات گروه‌های تکفیری در نقاط کانونی بحران‌زا، تردهای غیرمجاز مرزی، اقدامات تروریستی گروه‌هایی مانند طالبان، لشکر جنگوی و سپاه صحابه در پاکستان و استفاده از ظرفیت‌های اقتصادی بنادر چابهار و گوادر وابسته است.

منابع و مآخذ:

- احمدی، سیروس؛ کاوندی کاتب، ابوالفضل. (۱۳۹۵). اقیانوس هند و ضرورت‌های ارتقای سواحل مکران. همایش فراوری پتانسیل‌های ژئوپولیتیکی توسعه در کرانه‌های اقیانوسی جنوب شرق کشور. دوره اول.
- اسدی، امیدعلی؛ امینی، علی‌اکبر و تاجری، منصور. (۱۴۰۰). «بررسی اثر فرهنگ و هنر اسلامی در واگرایی و همگرایی ایران و پاکستان». مطالعات هنر اسلامی، دوره ۱۹، ش ۴۲، ۷-۱۵.
- بلوچ، محمود. (۱۳۹۴). چابهار بندر طلایی ایران، چاپ اول، تهران: نشر آرامش، مؤسسه نشاط.
- توحیدی، زهرا؛ طباطبایی‌پناه، سیدعلی. (۱۳۹۷). «رقابت چابهار و گوادر: از تصور تا واقعیت»، فصلنامه روابط خارجی، شماره ۳ (پیاپی ۳۹)، ۹۷-۱۲۴.
- حافظ‌نیا، محمدرضا. (۱۳۸۴). «تحلیل ظرفیت‌های ژئوپولیتیک سواحل جنوب شرق ایران در راستای منافع ملی»، مجله جغرافیا و توسعه، دوره ۳، ش ۶، ۱-۲۰.
- چابهار شاه کلید توسعه شرق کشور. (۱۳۹۱). همایش ملی توسعه سواحل مکران و اقتدار دریایی.

رحیمی، حسن. (۱۳۹۵). «بسترها و زمینه‌های منازعه و رقابت بین کشورهای منطقه ژئوپلیتیکی اقیانوس هند»، پژوهشکده شاخص پژوه، دانشگاه تربیت مدرس، انجمن آمایش سرزمین.

زرقانی، سیدهادی؛ قلی‌زاده، معصومه. (۱۳۹۱). «بررسی و تحلیل نقش و جایگاه استراتژیک سواحل مکران»، همایش ملی توسعه سواحل مکران و اقتدار نیروی دریایی ج.ا.ا.

عبدی، عطاله؛ رجب‌نژاد، ناصر. (۱۳۹۶). «تبیین پیامدهای ژئوپلیتیکی سرمایه‌گذاری چین، در گوادر بر بندر چابهار»، نشریه جغرافیا و توسعه. دوره ۱۵، ش ۴۶، ۲۰۶-۱۸۵.

کیانی مقدم، منصور. (۱۳۹۱). «تحلیلی بر وضعیت و ظرفیت بندر چابهار در مقایسه با بندر گوادر». اولین همایش ملی توسعه سواحل مکران و اقتدار دریایی.

معدنی، جواد. (۱۳۹۵). «ظرفیت‌های راهبردی جنوب شرق ایران»، همایش ژئوپلیتیک جنوب شرق ایران.